

Tankefigurer som fixeringsbilder

av Bengt-Åke Wennberg

Detta är den sjätte bloggen i min analys av samhandlingen.

Trafiken är ett exempel på en samhandling. Trafikskoleläraren Fredrik Lundqvist påpekade för länge sedan för oss att han strävar efter att lära sina elever att se trafiken *i två olika perspektiv*.

Det första perspektivet är att uppmärksamma och anpassa körningen till olika trafikregler och andra anvisningar i form av skyltar etc. Det andra perspektivet är att kunna "läsa" trafiken, anpassa sin egen körning efter de aktuella medtrafikanterna och bidra till att trafiken flyter så bra som möjligt. Bägge perspektiven på samhandlingen trafik krävs för att kunna medverka konstruktivt i den.

De två perspektiven motsvarar Johan Asplunds tankefigur Gesellschaft/Gemeinschaft. För Asplund är Gesellschaft/Gemeinschaft inte två olika tankefigurer *utan olika aspekter av en och samma tankefigur*. Asplund påpekar att de två aspekterna emellertid måste kunna separeras för att vad som är destruktivt respektive konstruktivt handlande skall kunna uppmärksammas och diskuteras. Man kan heller inte kompromissa eller förklara att den ena viktigare än den andra. Båda

aspekterna måste beaktas samtidigt. Asplunds lösning på dilemmat är att se tankefiguren som en *fixeringsbild*.

I en fixeringsbild finns båda aspekterna samtidigt – det är bara en fråga om att ha förmåga att urskilja dem. I varje Gesellschaft finns alltså ett Gemeinschaft och tvärtom. Så är det också med trafiken. Varje manöver kan ses antingen som kopplad till en trafikregel eller till hur trafiken kan "läsas". En bra förare kan använda bägge perspektiven samtidigt.

I Asplunds analys har således bägge aspekterna ett berättigande. Regelsystemen och anvisningarna är en hjälp för att skapa samhandlingar mellan personer *som är främlingar* för varandra. Den empatiska förståelsen för varandra, som är inbyggd i oss människor, gör att vi också *uppfattar andra som "bekanta"* även om de är främlingar. Vi tolkar deras beteende utifrån vår egen förförståelse.

Detta påverkar personens manövrerande och bidrar till samhandlingen. Det är fullt möjligt att man missuppfattar "bekantskapen" och tolkar beteendet missvisande. Men en tolkning uppstår alltid. Problemet är att när samhandlingen beskrivs så kan det ena eller andra perspektivet falla bort och förståelsen för samhandlingens faktiska karaktär därmed bli lidande.

I en artikel i GP den 24 februari beskriver Isak Skogstad den omvandling som skett på Storstretskolan med hjälp av två rektorer Lillemor Bergquist och Susanne Norman. Dynamiken i skolan – det vill säga samhandlingarna – hade innan de två rektorerna anställdes präglats av att de ordningsregler som skolledningen försökt etablera var tomma ord.

Enligt Skogstad har omvandlingen skett genom att rektorerna *vågat vara auktoriteter och fokuserat på kunskapsförmedling*. Vad som döljs i Skogstads redovisning är att de två rektorerna sannolikt inte bara satsade på att hävda sin auktoritet och införa och vidmakthålla ordningsregler mm.

Om vi försöker överföra erfarenheterna från situationen i Storstretskolan till trafikexemplet så är det sannolikt att eftersom ingen i skolan följde några gemensamma regler – *men heller inte hade omsorg om varandra* – så levde man i skräck och kaos.

Betoningen av vikten att följa ordningsregler måste därför enligt min mening också ha understötts av samtal genom vilka *respekten för*

varandra och *varandras värde/ värdighet* kunde upprätthållas. Båda perspektiven behöver adresseras samtidigt.

Värde och värdighet är för övrigt ett ordpar som knyter an till *Gesellschaft* och *Gemeinschaft*. Värde är ett begrepp som på ett abstrakt sätt anger en persons plats och position i ett *Gesellschaft* medan värdighet är ett begrepp som anses vara viktigt för relationer i ett *Gemeinschaft*. De två orden – värde och värdighet – härrör alltså från olika aspekter av den fixeringsbild som beskriver varje socialt system. Utan värde ingen värdighet och utan värdighet inget värde.

Referenser

Asplund J (1991): Essä om *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Lundqvist F (2005): Kvalitetssäkring och pedagogisk utveckling för körskolor. Göteborg: Abonnemangsrapport 113 Samarbetsdynamik AB.

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Kabnrapporter/113Kvalitetssakring_och_pedagogisk_utveckling.pdf

Skogstad I (2020): Hur kan högstadiel elever vara analfabeter. GP 24 februari 2020. <https://www.gp.se/ledare/hur-kan-hogstadiel elever-vara-analfabeter-1.24378275>